

La difícil convivència a Tolosa de Llenguadoc

L'antiga caserna de bombers de Tolosa de Llenguadoc va acollir els intel·lectuals evacuats per la Generalitat de Catalunya i la Institució de les Lletres Catalanes. Un d'ells era Tísner. Aquí recorda aquella difícil convivència.

Amb la desfeta republicana del gener del 1939, la capital del Midi es va convertir en un dels principals nuclis de confluència dels refugiats catalans. Molts intel·lectuals evacuats per la Generalitat i la Institució de les Lletres Catalanes es van anar reunint a l'antiga caserna de bombers que l'ajuntament va posar a disposició del Comitè Universitari, dirigit pel doctor Camil Soula, occità i catalanòfil, membre de l'Institut d'Estudis Occitans.

En aquella "Cova dels Monstres Sagrats", com ho bateja Tísner a les memòries, van aplegar-se, des del gener a les acaballes de la primavera, personatges tan reconeguts com Pere Pi i Sunyer, Cèsar-August Jordana, Lluís Montanyà, Feliu Elias, Josep Miracle, Joan Oliver, Francesc Trabal, Armand Obiols, Mercè Rodoreda, Anna Murià, Jaume Terrades, Ramon Vinyes, Sebastià Gasch, Domènec Guansé, Antoni Rovira i Virgili, Xavier Benguerel, Josep Maria Lladó i Figueras, Rossend Carrasco i Formiguera, Francesc Salvat i Pau i Marc-Aureli Vila, molts d'ells amb la família.

La convivència no va ser fàcil, tant per les conseqüències d'una guerra que duïen calada a l'ànima com pel contacte forçat entre personalitats que a Catalunya eren acostumades a tractar-se sota una aurèola de prestigi i que allà es redescobrien des de les dures servituds de la supervivència quotidiana.

Des del seu mirador enlairat del carrer de Borrell Tísner encara és capaç d'evocar, amb tota mena de detalls cinematogràfics, l'odissea que li tocà de viure des del 14 de febrer, quan va ingressar al camp de concentració de Prats de Molló, fins a mitjan març, quan va arribar a Tolosa.

Va arribar-hi en companyia de Pere Calders, Enric Clusellas "Nyerra", Josep Montfort i Segura —periodista a *L'Opinió* i a *La Rambla*— i Ramon Capdevila, que havia estat director de l'Escola d'Agricultura de la Generalitat a Caldes de Montbui. El viatge havia estat possible després d'entrar en contacte —a través d'un anunci a *L'Indépendant*, i amb la mediació de Domènec de Bellmunt— amb el seu pare, Avel·lí Artís i Balaguer, que ja havia estat acollit pel Comitè Universitari, amb els seus fills Arcadi i Rosa, i li havia assegurat que, si la colla dels cinc aventurers arribava pels seus mitjans a Tolosa, no tindrien cap dificultat a beneficiar-se del mateix tracte.

Una experiència dolorosa. Si l'arribada a port segur va ser un alliberament, també va ser una experiència dolorosa. "Sí, en vaig treure un bon aprenentatge, tal com dic a les memòries, perquè coneixes molts escriptors, molts intel·lectuals, t'hi fas molt amic, però no saps el grau de maldiença que hi ha entre ells; és increïble, no paren d'insultar-se, de murmurar a l'esquena..." Des de versions pitarrresques de

cançons com "La balanguera" fins a l'anecdota d'amants i cornuts, tot un mostrari de situacions quotidianes en què les ments preclares del país dedicaven la seva creativitat a l'art de l'agudeses que fereix.

"Allà ens va tocar de conviure amb la gent que ja coneixíem de Barcelona, però que llavors funcionava d'una altra manera. A la Rodoreda, jo li havia fet els dibuixos per als seus contes a *La Publicitat*. Jo era el director de la pàgina d'infants i tenia un conte seu cada setmana, un conte que jo li il·lustrava i li havia d'anar a buscar cada setmana a Sant Gervasi, perquè no hi havia déu que la fes complir. Era molt informal, deia una cosa i al cap de deu minuts ja no se'n recordava. Costava molt de tractar".

Però no tot són records amb punxes. Una de les figures que evoca amb especial veneració és la de Feliu Elias —escriptor, pintor i dibuixant amb el pseudònim "Apa"—, que era molt més gran que no ell, "però érem molt amics, i a més m'admirava pels meus dibuixos a *El be negre*, que li havien servit per a entretenir els seus fills". I parlant de fills, Tísner no pot passar per alt l'entranyable amistat que va fer amb l'Elvira Elias, aquella noia de la seva edat —el "Bitxo" de les seves memòries— amb qui va conjugar totes les formes del verb *flâner* pels carrers de rajols vermells i botiguetes.

Encara que la marxa del grup de Roissy ja havia descarregat l'am-

RICARD CUGAT

bient, Tísner recorda amb especial animació la Fira de Maig que cada any es fa a la ciutat. Ell s'hi va instal·lar per fer caricatures. "Un vell forner català em va deixar una vella camioneta Renault i la vaig convertir en estudi, vaig posar-hi una taula i un rellotge que feia anar jo mateix amb el dit i la gent reia molt".

Són records amables que compensen les noses als Pompiers o a la Maison des Étudiants, on anaven a fer els àpats i on solia esmorzar-se l'esgrima verbal. Així, una altra anècdota, tan divertida com escatològica, és la que recorda del poeta Jaume Terrades, gairebé inèdit, "era un noi empordanès, de mides descomunals, que un dia es va enfilar dret sobre la tapa d'una d'aquelles "cagadores turques" i la va trencar amb tant d'esmicolament que va fer un merder sense metàfores, i en Ramon Vinyes —el "sabio catalán" de García Márquez— va fer el comentari expressiu: 'Es pot ser poeta, però no tant!'".

Tísner insisteix, però, amb el record agrejat, que la maldiença era molt greu per causa d'un ambient tan tancat. "Aquestes coses de moment sembla que no puguin ser, però, si ho analitzes bé, veus que sí que són, i això fa que hi pugui haver la conspiració col·lectiva d'uns quants, que s'organitzi un mullader, que si foto el camp, que si jo no aguantó més..."

Els comentaris sobre l'alternativa d'anar a Roissy-en-Brie es

van portar molt en secret, sense que ell arribés a tenir clar qui feia la llista i quins criteris de selecció s'aplicaven, fins que un dia ja no va tocar més remei que destapar-ho. "El Pere Calders, per exemple, era com un germà meu, des dels quatre anys a la mateixa escola, el seu pare i el meu ja eren amics i del mateix ofici... Però un dia el Pere i el Clusellas ens van dir que havien estat seleccionats, i que ja t'escriuré. I, efectivament, el Pere m'escribia des de Roissy cada setmana".

Les cartes de Calders. Les cartes de Calders no parlaven de la nova vida comunitària al paradís de Roissy. "Són cartes que reflecteixen una intranscendència enorme. Té unes ganes immenses de respirar superficialitat. En unes altres paraules, es nota que està fins al capdamunt dels problemes quotidians, dels diners que el trastornen. Tinc una carta dedicada a parlar de l'experiència d'anar amb bicicleta pels voltants de Roissy, i un dia guanya la bicicleta, que baixa per una carretera i ell no sap com aturar-la, baixa amb argument, de manera que cada vegada cau una mica més, fins que es fot contra el tronc d'un arbre i se li desfà la bicicleta i ell mateix, vaja.

"Hi ha una altra carta que parla del desengany que li ha produït París, troba el Sena massa estret i mullat, i descobreix que si els avions d'Air France tenen una ratlla sota el fusellatge és perquè

quan van a aterrar rasquen amb la torre Eiffel. Quan veu la flama de l'Arc de l'Étoile, li vénen ganes de fer-se un ou ferrat, però ho deixa córrer perquè provocaria un conflicte internacional..."

Sobre els acords que van promoure el pas a Roissy, només es queixa de la forma discriminatòria com es va fer la selecció. "Ha de ser molt dur, per exemple, per a gent com en Joan Oliver, que era l'hereu d'una família benestant de Sabadell, amb cotxe des dels divuit anys..."

L'estada dels Artís a Tolosa va finir amb l'embarcament cap a Mèxic, el juny de 1939.

Avel·lí Artís Gener, Tísner. Recorda les setmanes de convivència difícil entre escriptors a la "Cova dels Monstres Sagrats" del vell edifici de la caserna dels bombers de Tolosa de Llenguadoc.

Isidre Grau

Cercles de la mirada

Vicent Alonso

En aquests poemes breus hi ha un immens espai de reflexió sobre les relacions amoroses, el desig, el temps, la paraula poètica i el silenci.

Premi Ausiàs March de Gandia, 1997

Bromera

"Bromera / Poesia", 30

Recull de refranys valencians

Vicenta Adell Cerdà

Aquesta obra conté 1.040 dites i refranys en valencian, traduïts al castellà o amb el seu corresponent significat. Estan extrets del *Novísimo Diccionario General Valenciano-Castellano* del prevere D. J. Martí i Gadea.

Denes 10 Editorial

Comunicar la ciència

P. Alberola i altres

Quin tipus de llengua hem de fer servir quan fem ciència? Com podem assegurar la concisió, la precisió i la universalitat del llenguatge científic? Aquest llibre posa al vostre abast molts recursos que ajuden a millorar la capacitat de comunicar la ciència.

Edicions del Bullent

"Recursos", 2